

10.10.2022

Asia: HE 126/2022 vp

Suomen luonnonsuojeluliiton lausunto eduskunnan ympäristövaliokunnalle
hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kaivoslain muuttamisesta

Yleishuomiot

Työryhmän kokoonpano

- Kaivoslain uudistuksen taustalla olleiden kansanliikkeiden edustuksen lisääminen työryhmän kokoonpanoon olisi lisännyt valmistelun hyväksyttävyyttä kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta ja lisännyt luottamusta valmistelutyötä kohtaan

Selvitykset

Uudistuksen esiselvitystyön kannalta kriittisen VNTEAS intressivertailututkimuksen tuloksia ei voitu hyödyntää riittävästi uudistuksessa, koska tutkimus valmistui vasta vuoden 2022 alussa. Kaivoslain uudistusta lykättiin intressivertailuselvityksen vuoksi vuodella, ja tästä huolimatta selvitys ei ehtinyt ajoissa lakiuudistustyön osaksi.

- *Vakuusselvitys oli rajattu koskemaan vain kaivoslain nykyistä soveltamisalaa, jolloin hallitusohjelman tavoite; "kaivosten vakuudet turvataan kaikissa olosuhteissa", jäi selvittämättä riittävässä laajuudessa niin, että eri sääntelyn vaihtoehtoja olisi voitu arvioida työryhmässä*

Uudistuksen lähtökohdat

- Kokonaisuudessa uudistuksessa ei ole lähestytty kaivoslain perusratkaisuja hallitusohjelman mukaisesti ilmiölähtöisesti, josta on seurannut, etteivät kaivoslain perusratkaisut kuten valtausperiaate ja mineraalien omistus sekä yhteensopivuus esimerkiksi kiertotaloustavoitteiden tai biodiversiteettistrategian kanssa, eivät ole olleet valmistelussa arvioinnin kohteena.
- Kaivoslain perusratkaisujen arviointia perusteltiin sillä, ettei uudistuksessa ollut kyse kokonaisuudistuksesta. Kuitenkaan samanaikaisessa luonnonsuojelulain

uudistuksessa, jossa ei myöskään nimenomaisesti ollut kyse kokonaisuudistuksesta, ei rajattu uudistuksen tavoitteiden saavuttamista osittaisuudistuksen takia voimassa olevan lain perusratkaisuihin.

Kaivoslain sääntely ja yhteiskunnan muuttuvat odotukset

- Kaivoslain lähtökohtana oleva kaivosmineraalien hyödyntämisoikeus, joka on myönnettävä kaivosluvan edellytysten täyttyessä ja esteet voidaan lupamääräyksiin huomioida kaivosluvassa. Kaivoslupaharkinta ei mahdollista vesilain tapaista intressivertailua vaikka eri intressejä lupaharkinnassa huomioidaankin. Voimassa oleva valtauseriaatteen perustuva sääntelymalli ei pysty huomioimaan yhteiskunnan kaivostoiminnalle asettamia muuttuvia tavoitteita. Nykyinen tai ehdotettu kaivoslaki ei esimerkiksi mahdollistaisi Suomen energiaomavaraisuuden yleisen tarpeen kannalta välttämättömän mineraalisaation käyttämistä yhteiskunnan kokonaisedun huomioiden, jos esiintymä on valtauseriaatteen mukaisesti kaivostoimijan etuoikeuden piirissä.
- EU:n ja Kanadan välinen kauppasopimuksen (CETA) voimaantulo tulee tekemään yhteiskunnan kokonaisedun huomioimisesta lopullisesti mahdotonta, jos lakiehdotukseen ei lisätä intressivertailua mahdollistavaa sääntelyä. Ehdotus kylläkin lisää intressivertailua kaivosityhtiöiden eduksi ja Suomen haitaksi. Ehdotuksen mennessä läpi ehdotetun mukaisesti malminetsintää harjoittava yhtiö, joka on tehnyt miljoonien eurojen edestä malminetsintää 10 vuotta työllistäen paikallisesti ihmisiä voi haastaa Suomen valtion oikeuteen ja vaatia korvauksia tulevan kaivostoiminnan menetyksistä, jos ei valtioneuvosto myönnä poikkeusta maanomistajien malminetsinnän jatkoluvan vastustamiseen ehdotetun 61 a §:n perusteella.

Yhteenveto

- Edellisestä seuraa, että kaivoslakiin esitetyt yksittäiset positiiviset muutokset eivät pysty saavuttamaan uudistukselle asetettuja hallitusohjelman tavoitteita, koska muutosehdotuksen kokonaisvaikutuksista ei ole valmistelun aikana riittävää kuvaa. Kaivoslain uudistus 2020-22 ei siten pysty poistamaan tarvetta kaivoslain sääntelyn kokonaisarvioinnille ja muutoksille lähitulevaisuudessa. Kaivoslain hallituksen esitys parantaa osittain kaivostoiminnan ympäristösääntelyä vaikka kaivoslain sääntelyn potentiaali jääkin ehdotuksessa valtaosin käyttämättä.

Yksityiskohtaiset huomiot

1. Ympäristönsuojelun parannukset jäävät vähäisiksi ja SYKE:n tekemän vaikutusarvion mukaan. Sallittujen ympäristövaikutusten korkea taso ei vähennä malminetsinnän tai kaivostoiminnan haitallisia ympäristövaikutuksia.
2. Kaivosluvan ja ympäristöllisten lupien keskenäissuhteita koskeva jo voimassa olevan kaivoslain aikainen epäselvyys kaivosluvan ja ympäristöluvan suhteesta kaivostoiminnan muiden kuin päästöperustaisten ympäristövaikutusten osalta on ristiriidassa kaivoslain 48.2 §:n sääntelyn kanssa.

3. Vesilain tapaisen intressivertailun lisääminen osaksi kaivoslupaharkintaa (kaivoslain 47 §) tulisi lisätä kaivoslakiin, jotta yhteiskunnan kokonaisetut voidaan huomioida kaivostoiminnan sääntelyssä.
4. Kaivoslakiin on lisätty intressivertailua vain kaivostoiminnan edun mukaisesti 61 a §:ssä (Maanomistajan suostumus malminetsintäluvan voimassaolon jatkamiselle) mahdollistamalla poikkeus malminetsintävaiheessa perusteilla, jotka johtuvat suunnitellusta kaivostoiminnasta ilman perusteluja esitöissä. Samanlaista poikkeusta ei muille yleisille tai yksityisille eduille suoda.
5. Vakuussääntely. Kaivosten sulkemisen osalta esitys ei huomioi pitkäaikaisia vaikutuksia riittävästi, ns. ristiinkäytön ja esim. kaivoskuilu/avolouhosvesien osalta. Mahdollisuuteen peria vakuus esitetään heikennystä, jolloin hallitusohjelman tavoite kaivoksen vastuut toteutumisesta kaikissa tapauksissa ei toteudu
6. Malminetsinnän kieltoalueet tulisi ulottaa koskemaan kaikkia luonnonsuojelualueita.
7. Kunnan, elinkeinojen ja maanomistajien sekä saamelaisten vaikutusmahdollisuuksia on parannettava esitettyä enemmän malminetsinnässä. esimerkiksi mahdollistamalla kunnan oikeutta vastustaa malminetsintää
8. Kaivoslakiin tulisi lisätä kriittisten mineraalien lista määrittelemään huoltovarmuuden ja kansallisen intressin kannalta tärkeät mineraalit.

Lisätietoja

- ympäristöjuristi Matti Kattainen puh. 044 778 5013